

FRISNYÁK SÁNDOR A kilencvenéves Kormány Gyula életműve

Kormány Gyula, főiskolai professzor, az általános iskolai földrajztanárképzés kiemelkedő egyénisége, kilencvenéves. Hosszú idő és hatalmas teljesítmény áll mögötte, melyet a megadott időkeretben igyekszem felvázolni és értékelni.¹

Kormány Gyula Ibrányban született 1932. május 9-én. Iskolai tanulmányait szülőfalujában kezdte, majd Nyíregyházán a tanítóképzőn folytatta. Tanítói oklevelének megszerzése (1952) után az egri pedagógiai főiskolán, földrajz-biológia szakon tanult tovább. A földrajz szakon akkortájt évfolyamonként kb. 100–120 főiskolai hallgató tanult, és közülük hárman-négyen rendelkeztek tanítói képesítéssel, amely számukra egyfajta helyzeti előnyt és tekintélyt jelentett. Kormány Gyula hamar kiemelkedett évfolyamtársai köréből, nemcsak a tanítói oklevele miatt, hanem a mentalitásával, a pedagógiai, oktatásmódszertani alapképzettségével és a vele összefüggő megnyilvánulásaival, és közösségépítő-aktivizáló tevékenységével. Tanári diplomája átvételével (1955) az élethivatásra történő felkészülési-tudásszerzési életszakasza nem fejeződött be. A Nagyhalász községben elkezdett tanári-tudásközvetítő munkája összekapcsolódott a folyamatos – mai szóhasználatnál élethosszig tartó – önképző, további diploma- és tudományos fokozatszerző tevékenységével. Nyolc évi (1955–1963) általános iskolai tanári munkájának eredményeire építve megpályázta és elnyerte az akkor alapítási korszakát élő Nyíregyházi Tanárképző Főiskola² neveléstudományi tanszékére meghirdetett tanárségédi állást.

A nagyhalászi évei alatt levelező hallgatóként továbbtanult, 1961-ben a Szegedi Tudományegyetemen középiskolai földrajztanári képesítést, később, főiskolai tanárségéd korában pedagógia szakos végzettséget (1965) is szerzett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. 1967-ben Szegeden doktorált a Rétköz tájféldrajza témaköréből írt értekezésével. Az egyetemi doktori fokozat elnyerésével a neveléstudományi tanszéken adjunktussá léptették elő, és a szenátus megbízta a személyügyi osztály vezetésével. 1970-ben Harkovban nyelvi továbbképzésen vett részt, évekkel

¹ Elhangzott a Nyíregyházi Egyetem Földrajztudományi Intézetében 2022. május 12-én a dr. Kormány Gyula professzor kilencvenedik születésnapja alkalmából rendezett tudományos konferencián.

² BREZSNYÁNSZKY LÁSZLÓ – VINCZE TAMÁS (szerk.): Ötven éves a pedagógusképzés a Nyíregyházi Főiskolán. Nyíregyháza, 2013. Bessenyei Könyvkiadó, 243.; BALOGH ÁRPÁD (szerk.): A Nyíregyházi Főiskola 55 éve. Nyíregyháza, 2017. Nyíregyházi Egyetem, 270.

később orosz nyelvvizsgát tett, 1983-ban pedig kandidátusi minősítést szerzett, melyet a rendszerváltoztatás után a PhD-fokozattal egyenértékű tudományos minősítésnek nyilvánítottak. Nyugdíjazása előtt, 2001-ben még egy megmérettetést vállalt: a Pécsi Egyetemen habilitált és egyetemi magántanári oklevelet is szerzett. Talán ennek is köszönhető, hogy 2004-ben, a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán az elsők között részesült Professor Emeritus kitüntetésben, s ezzel élete végéig a tanszék/intézet teljes szavazati jogú tagja maradt.

Kormány Gyula tanári pályafutásának legjelentősebb korszaka 1969-ben kezdődött, amikor főiskolai adjunktusként átkerült a Földrajz Tanszékre. Régi vágya teljesült, az oktatás és a tudományos kutatómunka kedvező feltételei felgyorsították életprogramjának megvalósítását. A tanszéki munka mellett még két éven át folytatta a személyügyi osztály vezetését és a tisztségével összefüggő közéleti tevékenységét.

A tanszék többi tagjához hasonlóan feladatot vállalt a tanszéképítés folyamatában, elsősorban az oktatás és a tudományos kutatómunka tárgyi feltételrendszerének megteremtésében. A körülbelül egy évtizedes tanszéképítés közös munkaként értékelhető, melynek eredményeiből minden oktató részesült.³ Az oktatás és a tudományos kutatás e műhelyében teljesedett ki Kormány Gyula alkotó tehetsége, ahogy a többi munkatársáé is.

Tanszéki oktatóként néhány évig csak az alapfeladatával, a földrajztanárképzéssel foglalkozott, intenzíven és magas színvonalon. A tanszéképítés második időszakában, amikor a főállású oktatók létszáma már lehetővé tette, megindult a tanárok specializálódása a földrajztudomány részdiszciplínáinak oktatására. Kormány Gyula – a már említett előzményekből következően – a tantárgy-pedagógia oktatására kapott megbízást. A szakdidaktikai előadások és a gyakorlati foglalkozások mellett, a tanárjelöltek gyakorlati felkészítését, a gyakorló iskolai tanárok módszertani továbbképzését és szakfelügyeletét is ellátta. S ekkor kezdte el a tantárgy-pedagógiai kutatómunkáját, mely később felgyorsította előre haladását, 1976-ban docensi, 1984-ben főiskolai tanári kinevezést kapott. A földrajz-módszertani stúdiumai mellett foglalkozott az általános természeti földrajz, a regionális földrajz, elsősorban a Kárpát-medence és Magyarország földrajzának oktatásával is.

Tanári tudásközvetítő munkája nem korlátozódott a tanszékre, külső meghívásoknak eleget téve előadásokat tartott tudományos konferenciákon, tanártovábbképző rendezvényeken, itthon és külföldön, tanított a miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem földrajz-ökológiai tanszékén és Kárpátalján, a beregszászi magyar főiskolán is.

Kormány Gyulát a szakmai berkekben elsősorban a földrajzmódszertan professzora-ként ismerik, de a régiókhöz, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéhez kötődő tájföldrajzi kutatómunkája is igen jelentős. Mindez a pályakezdő éveiben a Rétköz vizsgálatával indult, de eredményeit sokáig nem publikálta. Az első tudományos dolgozata 1973-ban, 41 éves korában jelent meg, majd ezt követően folyamatosan közölte a regionális földrajz és a tantárgy-pedagógia témakörébe tartozó írásműveit. Tájékatató munkája

³ FRISNYÁK SÁNDOR: A nyíregyházi földrajztanárképzés öt évtizede (1964–2014). Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 2015, 50. évf. 2. sz. 28–36.; FRISNYÁK SÁNDOR: Kormány Gyula nyolcvan éves. Földrajzi Közlemények, 136. évf. 2012. 2. sz. 227–228.

a Felső-Tisza-vidék és a Nyírség megyénkhez tartozó tájegységeire, tájegységreszeire terjedt, és terjed egészen napjainkig. Műveinek megalkotásában törekedett a korszerű kutatási módszertan, köztük a több mint másfél évszázados községsoros statisztikai adatbázis felhasználására, az összehasonlító (terep)vizsgálatok és a retrospektív (logikai visszakövetkeztető) elemzések alkalmazására.

A kutatási területeiről korábban megjelent régészeti, történeti, néprajzi és egyéb műveket alapnak tekintette és nem törekedett arra, hogy azok mondanivalóját – más megközelítésben – megismételje, vagy kiegészítse. Tudományos vizsgálatainak időbeli határait az integrált környezetátalakító, folyószabályozó és ármentesítő munkálatok megindításától, a XIX. század közepétől napjainkig terjedően jelölte ki, több idő-síkot, fejlődésszakaszt megállapítva. Tehát elődeinek munkáját folytatta, és a klaszszikus regionális földrajz követelményeinek megfelelően, tematikailag gazdagította. Kutató elődei, köztük a történeti tértudományok művelői, az emberi tevékenységek (létfenntartási rendszerek) térben meghatározó folyamatait és azokból formálódó térstruktúrákat jelenítették meg. Kormány Gyula e tárgyköroktől többre, a teljességre törekedett: a Rétköz, a Beregi- és a Szatmári-síkság monografikus feldolgozásában a természeti földrajzi alapokat, az antropogén ökológiai változásokat, továbbá a társadalom- és gazdaságföldrajz kutatási témakörébe tartozó jelenségeket és folyamatokat tárta fel, holisztikus szemlélettel.

Kutatási eredményeit alábbi könyveiben: *A Rétköz földrajza* (2000), *A Bereg-Szatmári-síkság természeti, társadalmi-gazdasági erőforrásai, fejlesztési lehetőségei* (2008), *Ibrány – Természeti, társadalmi-gazdaságföldrajzi adottságai, fejlesztési lehetőségei* (2010) és *Szemelvények a Rétköz természeti, társadalmi, gazdasági helyzetéről* (2021), továbbá *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye monográfiája 2. (Társadalom-gazdaság)* című kötetében, a *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei földrajzi olvasókönyv* első és második kötetében, egyéb tanszéki kiadványokban, illetve a központi és regionális folyóiratokban tette közzé. A kistájokról írt monográfiáiban hatalmas mennyiségű tudományos ismeretanyagot közöl, saját szerkesztésű statisztikai táblázatokkal, grafikonokkal, diagramokkal és tematikus térképvezetésekkel, amelyek nemcsak a földrajzi ismereteinket gazdagítják, gyakorlati célokat is szolgálnak. Például felhasználhatók az önkormányzatok feladatmegoldásaihoz, a terület- és településfejlesztési tervek kimunkálásához is. Tájmonográfiái a honi földrajztudomány jelentős eredményei, ilyen műveket általában a kutatóintézetek kollektív munkával szoktak létrehozni.

Az ártéri síkságok monografikus és egyes résztémáira (pl. a kultúrtáj változás-folyamatokra) koncentráló művein kívül sokat foglalkozott a Nyírség megyénkhez tartozó területeinek népesség- és agrár földrajzával, a mezőgazdaság ágazati és térszerkezet-változásaival, az agroökológiai feltételrendszer racionális használatával, összességében a fenntartható fejlődés lehetőségeivel. Az agrárgazdaság mai állapotrajzához az előzményeket is feltárja, alkalmazva a genetikai-fejlődéstörténeti vizsgálatokat, az ok-okozati összefüggések és kölcsönhatások elemzését és a szintézisalkotást. A végeredmény mindig feladatmegjelölés: (1) a népesség életkörülményeinek és kulturális fejlődésének javítása, (2) és a vizsgált téregység gazdasági fejlesztésének szükségessége és lehetőségei.

A *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népesség-, település- és agrár földrajzi sajátosságai 1941–2006 között* (2011) című könyvében is érvényesíti az említett kutatási módszertant. A három témakör feldolgozása egymásra épül, összekapcsolódik és összefüggéseket tár fel, többek között a népesség, az agroökológiai potenciál és a tájhasználat (határszerkezet) között. A több mint fél évszázados fejlődésfolyamatot a XXI. század elejére kialakult-működő agrárgazdasági tájkörzetek komplex földrajzi jellemzésével fejezi be. S ebben a fejezetben is megfogalmazódik a változás és változtatás szükségessége: az agroökológiai feltételeknek megfelelő tájgazdálkodás kialakítása.

Tudományos munkásságának másik területe az oktatásmódszertan, az általános iskolai földrajztanítás tudományelméleti és gyakorlati kérdésköreinek vizsgálata, a pszichológia és a pedagógia eredményeinek felhasználásával. A tantárgy-pedagógia iránti érdeklődése tanárjelölt korában, Udvarhelyi Kendoff Károly (1903–1992) professzor földrajzmódszertani stúdiumai és szemináriumi foglalkozásain formálódott, majd a nagyhalászi iskolában töltött pályakezdő évei alatt felerősödött, ahol a korszerű módszerek alkalmazása (mintakövetés) mellett a kísérletező munkastílusa is kialakult. Az általános iskolai tapasztalatait később a Földrajz Tanszéken kamatoztatta, nem csak a tanárképzésben, a meginduló, és életművének második meghatározó területévé váló, tantárgypedagógiai kutató-publikáló tevékenységében is. Eleinte a földrajztanítás egy-egy részterületével, feladatmegoldásával, az idő előre haladtával, a gyorsan változó tantervekhez és az érvényben lévő tankönyvekhez kapcsolódó, koncepcionális témákkal, majd az önálló tanulói munkára nevelés módszertanával foglalkozott. Az utóbbi témában elért eredményeit – a tanszékvezető és a pályatársak ösztönzésére – *Az önálló tanulói munka lehetőségei és hatékonyságai az általános iskolai földrajzoktatás folyamatában* című, 1983-ban sikeresen megvédett kandidátusi disszertációjában foglalta össze. A rendszerváltoztatás után – tovább csiszolva mondanivalóját és figyelembe véve a változó tantervi követelményeket, értekezését az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Testülete önálló kötetben megjelentette (1993). Tantárgypedagógiai műveit a *Földrajztanítás*, a *Módszertani Közlemények* és a megyénkben megjelenő *Pedagógiai Műhely* című folyóiratokban, konferenciakötetekben és a már említett mestermű mellett további két, életműösszegző, *A korszerű földrajzoktatás* (2001) gyűjteményes és *A földrajz tanítása* (2004) című tanári kézikönyvében jelentette meg.

Kormány Gyula 2012-ben közölt bibliográfiája szerint 155 írásműve jelent meg, ennek 53%-a regionális földrajz, 34,8%-a földrajzmódszertan, a többi ismeretterjesztő írás vagy recenzió.⁴ Napjainkra az összes publikációinak száma 180-ra emelkedett, melyből nyolc önálló kötet. A százalékos adatok nem fejezik ki az értékarányokat, amelyeket megközelítően az egyre inkább elterjedő tudományometriai módszerekkel lehet majd feltárni. Munkásságát nem tekinthetjük befejezettnek, idős kora ellenére és felesége aktív közreműködésével, tovább folytatja tájföldrajzi értékteltáró és -közvetítő tevékenységét megyénk kistájaira kiterjedően, különböző idő-keresztmetszetekben vagy teljes fejlődésfolyamatként.

⁴ FRISNYÁK SÁNDOR – KÓKAI SÁNDOR (szerk.): Tiszteletkötet dr. Kormány Gyula egyetemi magántanár 80. születésnapjára. Nyíregyháza, 2012. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, 329–341.

Hatalmas életművét a tanszéki kollektíva a róla készül plakettel (1992), az Udvarhelyi Kendoff Károly-emlékéremmel (2003), és egy születésnapi tiszteletkötettel (2012), a tanszék és a rektor felterjesztésével a megyei önkormányzat Alkotói-díj (1998) adományozásával, az illetékes főhatóságunk a Magyar Köztársasági Érdemrend ezüst fokozatával (2002), szülővárosa Pro Urbe Ibrány (2011) és Ibrány Díszpolgára (2022) kitüntetéssel ismerte el.

Összegzőként, a pályaképvázlatunk alapján megállapítható, Kormány Gyula főiskolai professzor hatalmas életművével, az általános iskolai földrajztanárképző tevékenységével és tudományos alkotómunkájával maradandóan beírta nevét egyetemünk (és a jogelőd főiskola) Földrajz Tanszéke és a magyar földrajztudomány történetébe.

Életművéhez – a tanszéki oktatók és pályatársaink nevében is – szívből gratulálók, tudományos munkássága folytatásához jó egészséget, alkotó erőt, sok sikert és hosszú boldog életet kívánok.

